

УДК 37.091.011-051:005.963:377
DOI: 10.24144/2524-0609.2022.50.232-237

Пришляк Оксана Юріївна

доктор педагогічних наук, доцент
кафедра іноземних мов
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна
pryshlyak_o@yahoo.com
<http://orcid/0000-0003-3108-502X>

Драпак Галина Борисівна

кандидат філологічних наук
викладач кафедри іноземних мов
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна
gdrapak@gmail.com
<http://orcid/0000-0002-4033-5804>

СТАНОВЛЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ В КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Актуальність даного дослідження є беззаперечною, адже у XXI ст. все більшого значення набуває осмислення суті мультикультуралізму та міжкультурної складової освіти. У доповіді міжнародної комісії ЮНЕСКО, присвяченій проблемам розвитку освіти, зазначено, що в сучасних умовах зазнає переосмислення цільове призначення освіти у контексті викликів загальнопланетарного масштабу (глобалізаційних та міграційних процесів). Це вимагає посилення уваги до процесу формування ціннісних орієнтацій особистості у зазначеній категорії фахівців в процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти України. Мета дослідження: здійснення теоретичного аналізу формування ціннісних орієнтацій особистості майбутніх фахівців соціономічних професій в процесі міжкультурної освіти. Методи дослідження: систематизація та аналіз науково-педагогічної літератури, порівняння, класифікація, узагальнення. Подано теоретичний аналіз становлення ціннісних орієнтацій особистості в процесі формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій. Зазначений процес розглядаємо в контексті реалізації міжкультурної освіти в рамках професійної підготовки зазначеної категорії фахівців у закладах вищої освіти України. Зроблено висновок, що ціннісні орієнтації є фактично механізмом реалізації особистісних цінностей індивідуума, вони утворюють органічний тандем із мотиваційною сферою особистості; в процесі міжкультурної освіти активізуються і прискорюються такі процеси як аксіогенез, культурогенез і соціогенез, що розглядаються у якості методологічної основи процесу формування ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців соціономічних професій та впливають на зміни у ціннісно-смісловій сфері особистості студентів.

Ключові слова: ціннісні орієнтації особистості, міжкультурна освіта, міжкультурна компетентність, фахівці соціономічних професій.

Вступ. У контексті наростаючої культурної глобалізації і міграції, їхнього впливу на розвиток суспільства в Україні та світі все більшого значення набуває осмислення суті мультикультуралізму для єднання людей з різних етнокультурних спільнот та вдосконалення міжкультурної складової освіти. Особливо актуальною ця проблема є для майбутніх фахівців соціономічних професій, це вимагає посилення уваги до процесу формування ціннісних орієнтацій особистості у зазначеній категорії фахівців в процесі їх професійної підготовки у закладах вищої освіти України. Саме тому у контексті нашого дослідження ми робимо спробу схарактеризувати становлення ціннісних орієнтацій особистості та формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій в контексті міжкультурної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «ціннісні орієнтації» вчені розглядають як соціальну настанову, що регулює поведінку індивіда. Проблему формування ціннісних орієнтацій особистості студентів в процесі професійної підготовки в тій чи іншій мірі схарактеризовано у наукових публікаціях українських дослідників: Н. Антонова [1], О. Бреусенко [4], В. Голован [7], Н. Іванців [12], Е. Заредінова [11], З. Карпенко [13], О. Научитель [16], Г. Радчук [18], І. Тишик [19] та інші. Роль і вплив цінностей та ціннісних орієнтацій на становлення особистості розкрито в працях зарубіжних науков-

ців: І. Бех, Р. Діендорф, І. Кон, А. Ребер, М. Рокіч, Т. Парсонс, П. Сорокін, Д. Узнаде тощо. Процес розвитку ціннісно-смісловій сфері особистості, її ціннісних орієнтацій на думку дослідників найбільш повно характеризується поняттями «розвиток особистості» і «виховання особистості». Зазначений процес також тісно пов'язаний з такими категоріями як «аксіогенез», «соціогенез» і «культурогенез», та на думку дослідників корелюється зі становленням духовної сфери особистості. Тому аксіогенез, культурогенез і соціогенез – це закономірна інтеріоризація у ціннісно-смісловій сфері особистості соціальних і культурних досягнень людської цивілізації. Аксіогенетичний, культурогенетичний і соціогенетичний аспекти міжкультурної освіти не можна представити в програмно-інструктивній формі. Дослідниками встановлено, що в повній мірі запрограмувати результати міжкультурної освіти неможливо, необхідно ввести в дію психологічний механізм запуску аксіогенезу, культурогенезу і соціогенезу в контексті формування міжкультурних компетенцій і компетентності.

В останні роки проблему формування міжкультурної компетентності у різних категорій фахівців в контексті міжкультурної освіти досліджували як українські (О. Байбакова, І. Бахов, С. Радул, Н. Самойленко, О. Сніговська, О. Тищенко, А. Токарева, Ю. Халемендик, С. Хачатрян), так і зарубіжні дослідники (Г. Ауернхаймер, Дж. Бенкс, Е. Гарсія, К. Грант, М. Гібсон, П. Макларен, Б. Парек, С. Ніето, Л. Само-

вар, К. Слітер та ін.). Попри частково напрацьований науковий доробок, актуальною постає проблема формування ціннісних орієнтацій особистості та міжкультурної компетентності в процесі міжкультурної освіти майбутніх фахівців соціономічних професій, врахування в майбутній професійній діяльності різноманітності ціннісних орієнтацій представників різних етнокультурних спільнот, формування позитивного ставлення до міжкультурного плюралізму.

Метою статті є здійснення теоретичного аналізу формування ціннісних орієнтацій особистості майбутніх фахівців соціономічних професій в процесі міжкультурної освіти. **Методи дослідження:** систематизація та аналіз науково-педагогічної літератури, порівняння, класифікація, узагальнення.

Виклад основного матеріалу. У філософській та іншій спеціальній літературі поняття «цінність» широко використовується для позначення людського, соціального і культурного значення певних явищ дійсності. Ціннісні орієнтації – це елементи мотиваційної структури особистості, на підставі яких відбувається вибір тих чи інших соціальних установок як цілей або мотивів конкретної діяльності. Ціннісні орієнтації особистості формуються під впливом панівної в суспільстві системи цінностей, яка змінюється з розвитком історії. Ціннісні орієнтації становлять собою інтегративні, вільно та відповідально обрані особистістю установки, що є ширшими і більш включними, ніж будь-які фіксовані або ж навіть базові соціальні установки, орієнтири й ідеали. Як зазначає Л. Долинська, ціннісні орієнтації – це важливі елементи внутрішньої структури особистості, закріплені життєвим досвідом індивіда й усією сукупністю його переживань. Вони відокремлюють важливе для певної людини від несуттєвого. Ціннісні орієнтації розглядаються як один із компонентів, що входить до структури особистості: ціннісні орієнтації – це складне утворення, що вбирає в себе рівні форми взаємодії суспільного та індивідуального в особистості, специфічні форми усвідомлення особистістю навколишнього світу, свого минулого, теперішнього і майбутнього, а також сутності свого власного «Я». Наявність сформованої системи ціннісних орієнтацій забезпечує гармонію внутрішнього світу особистості, сприяє систематизації її знань, норм, стереотипів поведінки та самоствердженню особистості, реалізації соціальних очікувань [9].

Ціннісні орієнтації визначають: 1) загальну спрямованість інтересів і прагнень особистості; 2) ієрархію індивідуальних вподобань і зразків; 3) цільові і мотиваційні програми; 4) рівень вподобань; 5) уявлення про дійсне і механізми селекції за критеріями значущості; 6) міру готовності й рішучості до реалізації власного «проекту життя» [20, с.227].

Англійські дослідники як У. Білські і С. Шварц стверджують, що система особистісних цінностей є не що інше, як система сформованих особистісних переконань; переконання не піддаються змінам і корекції у ситуаціях повсякденної реальності; вплинути на зміни у переконаннях можна лише внісши зміни в систему засвоєних цінностей особистості, тобто в її ціннісно-смыслову сферу [21, с.878].

Ціннісно-смыслову сферу особистості як об'єкт дослідження, привернула до себе увагу цілої групи науковців (Н. Антонова [1], І. Бех [3], О. Бреусенко [4], Т. Вілюжаніна [5], В. Голован [7], Н. Іванців [12], З. Карпенко [13], О. Научитель [16] та ін.). Виходячи з аналізу їхніх досліджень можна стверджувати, що ціннісно-смыслову сферу особистості є фактичним відображенням поєднання ціннісних орієнтацій індивідуума і системи особистісних смислів, що мають

взаємозалежний характер. В основі ціннісно-смыслові сфери особистості знаходиться інтеріоризована і засвоєна певна система цінностей. Вона є відображенням як об'єктивних (суспільних, загальнолюдських), так і суб'єктивних (певних суспільних груп, відзеркаленням ідеологічних, релігійних переконань тощо).

На думку дослідників (Н. Антонова [1], Т. Вілюжаніна [5], З. Карпенко [13]) в структурі ціннісно-смыслові сфери особистості існує чітка ієрархія ціннісних орієнтацій і переконань (від практично-орієнтованих до теоретико-фундаментальних), а також відповідне місце займає механізм їх реалізації у вигляді динамічної смыслові системи. У процесі міжкультурної освіти мимоволі відбувається втручання у ціннісно-смыслову сферу особистості; адже вносяться зміни в систему ціннісних орієнтацій студентів. Це призводить до певного розмивання сформованої ієрархії ціннісних орієнтацій. Саме тому процес формування міжкультурної компетентності має носити вкрай коректний і компромісний характер і неодмінно враховувати сутність сформованих у студентів ціннісних орієнтацій і переконань. Міжкультурна освіта стимулює до певних змін у сутності ціннісно-смыслові сфери студентів, зокрема, в структурі ціннісних орієнтацій, переконань і установок, формується новий психологічний комплекс світоглядно-культурологічної орієнтації, виникає система сукупності установок ціннісного характеру.

Розглядаючи процес функціонування міжкультурної освіти необхідно виділити механізми, які забезпечують її дієвість та ефективність. Відповідно, вважаємо, що реалізація процесу формування міжкультурної компетентності відбувається на основі функціонування психофізіологічних механізмів (*теорія активності* (А. Лурія), *концепція системної організації психічних функцій мозку* (Ж. Піаже), *теорія функціональних систем* (С. Рубінштейн) [17]).

Відомо, що соціальна психологія досліджує процес соціалізації у контексті аксіогенезу, культурогенезу і соціогенезу. До основних, психологічно обґрунтованих моделей соціалізації належать: *концепція «соціального навчання»* (Дж. Г. Доллард, Б. Скіннер та ін.); *концепція «міжособистісного спілкування»* (Дж. Г. Мід, Ч. Х. Кулі та ін.); *«психоханалітична теорія»* або *«теорія особистісного контролю»* (З. Фрейд та ін.); *«когнітивна теорія»* (А. Маслоу, Ж. Піаже та ін.); *концепція «рольового тренінгу»* (Т. Парсонс та ін.); *теорія «інкультурації»* (Ф. Боас, В. Малиновський та ін.) [7].

На думку дослідників (О. Бреусенко [4], Т. Вілюжаніна [5], В. Голован [7]) особливо важливу роль у формуванні ціннісних орієнтацій особистості відіграє таке явище як аксіогенез. Так, Г. Радчук стверджує, що аксіогенез здійснюється через психологічні механізми, серед яких провідними називають адаптацію як процес пристосування; соціалізацію як процес прийняття зовнішніх стосовно індивіда цінностей; ідентифікацію як процес пізнання іншого індивідуума, входження у його систему мотивів, цілей і цінностей. Особливе місце у процесі аксіогенезу відводиться інтерналізації як складному механізму, що передбачає свідоме і активне сприймання дійсності, а також активне відтворення прийнятих норм і цінностей у своїй діяльності [18]. Українська дослідниця Е. Заредінова припускає, що вирішальну роль у процесах аксіогенезу, культурогенезу і соціогенезу відіграють такі психологічні механізми як адаптація, соціалізація, інтеріоризація, інтерналізація та інтросекція. Зокрема, вона стверджує, що інтерналізація є складним психологічним механізмом становлення

і розвитку ціннісно-сміслової сфери особистості, що полягає у ґрунтовному сприйнятті та активному відтворенні у своїй діяльності нових духовних цінностей. Інтроєкція – це механізм привласнення чужих переконань і їхнє автоматичне визнання своїми [11]. М. Лукашевич стверджує, що існує тісний взаємозв'язок між явищами аксіогенезу, культурогенезу і соціогенезу, з одного боку, і процесом соціокультурної адаптації особистості до суспільних і культурологічних реалій, з іншого боку. Розуміючи необхідність адаптації індивідуума до реалій міжкультурного суспільства як невідворотний процес, з'ясуємо рушійні мотиви діяльності майбутнього фахівця соціономічної професії у міжкультурному середовищі. «Під впливом адаптаційної потреби (що структурно складається з коригуючої та орієнтувальної потреб) здійснюється полімотиваційне, тобто під спільним впливом потреб кожного виду відбувається формування у свідомості людини загальної мети та програми адаптивної діяльності. У цьому разі мета полягає в оптимізації взаємодії індивідуума та середовища в нових умовах, а програма передбачає орієнтацію й оцінювання цих умов (адаптивної ситуації), корекцію поведінки особистості й соціального середовища з метою досягнення оптимізації їх взаємодії. У результаті узгоджуються інтереси особистості та соціального середовища і на цьому новому рівні узгодження триває соціальна діяльність, пов'язана із задоволенням нових потреб» [14, с.98-99].

На нашу думку цінності міжкультурного спрямування (міжкультурного суспільства) або «мозаїчної культури», це – знання основоположних засад світових культур, духовних цінностей, виховання такої особистісної якості як етнічна толерантність. Вважаємо, що саме остання відіграє фундаментальну роль у формуванні міжкультурної компетентності. Зокрема, Т. Атрощенко стверджує, що «по-перше, міжетнічна толерантність має бути сформована в кожного майбутнього фахівця ...; по-друге, вона передбачає повагу й шанобливе ставлення до представників іншого етносу; по-третє, охоплює позитивну етнічну ідентичність і відсутність негативних етнічних стереотипів; по-четверте, базується на розумінні чи сприйманні етнічних культурних зразків, ідей, думок, традицій, вірувань, звичаїв, норм, зразків поведінки представників іншого етносу» [2, с.98].

У Декларації принципів толерантності проголошується право людей всіх національностей і етнічних груп на духовно-культурне самовизначення, коли кожен представник етнокультурних спільнот має право вільно дотримуватися своїх переконань і ціннісних орієнтацій, а також сприяти іншим людям у реалізації їхніх духовно-культурних потреб та інтересів [8]. Аналізуючи міжетнічну толерантність як наукову категорію Т. Атрощенко стверджує, що «сформована міжетнічна толерантність забезпечує взаємоповагу людей, дозволяє уникати руйнівних соціальних розбіжностей, запобігати конфліктам та агресії на міжнаціональному ґрунті. Міжетнічна толерантність акумулює в собі значний загальносвітній та виховний потенціал, спрямований на підвищення рівня загальної культури особистості, культури мислення, готує до міжкультурної комунікації з представниками різних етнічних груп, допомагає глибше проникнути в систему цінностей і життєвих орієнтирів та при цьому грамотно інтегрувати їх у власну картину світу та розширити власне світобачення» [2, с.92]. Схожої позиції дотримується і І. Тишик, яка стверджує, що міжетнічна толерантність у сучасних соціокультурних умовах – це невід'ємна професійно спрямована якість особистості, що включає вза-

ємоповагу до іншого етносу, його духовності, що дозволяє представникам різних етносів налагодити змістовний міжетнічний діалог [19]. Міжетнічна толерантність є фактично ціннісно-культурологічною основою взаємодії і взаємостосунків представників різних етнокультурних спільнот і груп, засобом запобігання міжетнічних і релігійних конфліктів, являє собою потужний виховний потенціал, допомагає краще зрозуміти духовні цінності інших культур. В. Євтух, трактує тандем понять «міжетнічна толерантність» і «міжкультурна толерантність» фактично як єдину категоріальну цілісність, відображення процесу конструктивних і дружніх взаємовідносин між представниками різних етнокультурних спільнот, пошуку компромісних позицій у культурологічних питаннях, ставленнях до інших духовних цінностей і релігій, готовність до міжкультурного діалогу і пошуку взаєморозуміння [10].

У загальному методологічному контексті зазначеного дослідження міжетнічна толерантність розглядається нами як базова основа міжкультурної компетентності, як одна із засадничих цінностей ціннісно-сміслової сфери особистості. Сформульовану у майбутніх фахівців соціономічних професій міжетнічну толерантність ми розглядаємо не лише як важливу основу міжкультурних компетенцій і компетентності, але й як складову основи професійної компетентності. Аналізуючи суть наукових понять «міжетнічна толерантність» та «міжкультурна компетентність» ми також брали до уваги наукове бачення зазначених категорій Т. Атрощенко, яка стверджує, «що міжетнічна толерантність має опиратися на міжкультурну компетенцію, яка належить до соціально-професійних компетенцій майбутнього педагога початкових класів і безпосередньо повинна охоплювати знання звичаїв та установок конкретного соціуму, які формують індивідуальні та групові установки; індивідуальні мотивації, форми поведінки, невербальні компоненти (жести, міміка), національно-культурні традиції, системи цінностей. У нашому дослідженні міжкультурну компетенцію ми трактуємо як здатність до налагодження сприятливих відносин між представниками різних етносів, на основі знань про національно-культурні особливості означеного етносу» [2, с.226-227].

Вивчення соціально-психологічних особливостей процесу формування міжкультурної компетентності має базуватися на *загальної психологічній теорії діяльності* [15]. Саме вона дозволяє осмислити міжкультурну освіту як органічне поєднання освіти і соціокультурних процесів у динаміці розвитку і становлення, що й дає можливість створити модель міжкультурної освіти у теоретико-методологічному і соціально-психологічному аспектах, тобто в закономірностях і принципах її побудови, функціонування і розвитку. Отже, процес формування міжкультурних компетенцій і компетентності характеризується активно соціокультурною взаємодією викладачів і студентів, з одного боку, та соціально-психологічними особливостями суб'єктів взаємодії, з іншого боку.

Процес формування міжкультурної компетентності ми розглядаємо як психологічний механізм трансформації ціннісно-сміслової сфери особистості у щось нове, а саме у виникнення нових ціннісних орієнтацій, переконань і установок, які в цілому відображають цінності міжкультурного суспільства або «мозаїчної культури». У цьому контексті потребує роз'яснення поняття «психологічний механізм». Існують різні його визначення. Основним психологічним механізмом процесу формування міжкультурної компетентності нам вбачається соціалізація, хоча Ге-

расимова [6], поєднує її із адаптацією.

На нашу думку, процес міжкультурної освіти стимулює до певних змін у сутності ціннісно-сміслової сфери студентів, зокрема, в структурі ціннісних орієнтацій, переконань і установок. Формується новий психологічний комплекс світоглядно-культурологічної орієнтації, виникає системна сукупність установок ціннісного характеру; з'являється здатність терпимо сприймати спосіб життя представників різних етнокультурних спільнот, їхній менталітет, культуру, національні звичаї, традиції, обряди; виникає спроможність до компромісів у виникаючих конфліктах етнічно-релігійного характеру, готовність до конструктивної взаємодії з людьми різних національностей і віросповідань. Отже, міжкультурну компетентність розуміємо як соціально-психологічний комплекс реалізації сформованих ціннісних орієнтацій, переконань і установок міжкультурного характеру, сформовану якість особистості (тандем міжетнічної і міжкультурної толерантності), розвинуту здатність знаходити взаєморозуміння з представниками різних етнокультурних спільнот, уміння і навички здійснювати ефективну професійну діяльність.

Викладений матеріал дозволяє зробити наступні висновки:

1. У процесі міжкультурної освіти активізуються і прискорюються такі процеси як аксіогенез, культурогенез і соціогенез, що розглядаються у якості методологічної основи процесу формування ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців соціономічних професій, що прямо позначається на змінах у ціннісно-смісловій сфері особистості студентів, їхніх ціннісних орієнтацій, переконаннях і установках.

2. Сформульовану у майбутніх фахівців соціономічних професій міжетнічну толерантність ми роз-

глядаємо не лише як важливу основу міжкультурної компетентності, але й як важливу складову професійної компетентності. Міжетнічна толерантність є фактично ціннісно-культурологічною основою взаємодій і взаємостосунків представників різних етнокультурних спільнот і груп, засобом запобігання міжетнічних і релігійних конфліктів.

3. Ціннісні орієнтації є механізмом реалізації особистісних цінностей індивідуума; вони утворюють органічний тандем із мотиваційною сферою особистості. Міжкультурна освіта стимулює до певних змін у сутності ціннісно-сміслової сфери студентів, зокрема, в структурі ціннісних орієнтацій, переконань і установок, формується новий психологічний комплекс світоглядно-культурологічної орієнтації, виникає системна сукупність установок ціннісного характеру. Процес формування міжкультурної компетентності є психологічним механізмом трансформації ціннісно-смісловій сфері особистості у щось нове, а саме у виникнення нових ціннісних орієнтацій, які в цілому відображають цінності міжкультурного суспільства.

Таким чином перед організаторами міжкультурної освіти стоїть завдання побудувати її модель у такій проекції: по-перше, переконати студентів у необхідності формування міжкультурної компетентності як важливої складової професійної компетентності для успішної діяльності у міжкультурному середовищі; по-друге, переконати їх, що успішність їх професійної діяльності і конкурентоздатність в сучасних умовах у значній мірі буде залежати від їх знань міжкультурного характеру; по-третє, ознайомлення з духовними цінностями різних культур неминуче вплине на сформовану у студентів систему духовних цінностей і знайде свою практичну реалізацію у майбутній професійній діяльності.

Список використаної літератури

1. Антонова Н. О. Ціннісні орієнтації у системі особистісних якостей студентів вишого педагогічного навчального закладу: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2003. 18 с.
2. Атрощенко Т. О. Формування міжетнічної толерантності майбутніх учителів початкової школи: теорія і методика: монографія/ за ред. І.В.Козубовської. Мукачево: Мукачівський державний університет, 2019. 552 с.
3. Бех И. Д. Психологические основы нравственного развития личности: дисс. ... д-ра психол. наук: 19.00.01 / Киевский госуниверситет педагогический институт имени М. П. Драгоманова. Київ, 1992. 320 с.
4. Бреусенко О. А. Динаміка ціннісно-сміслової сфери особистості у умовах екзистенціальної кризи: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01/ Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2000. 20 с.
5. Віложаніна Т. А. Динаміка ціннісно-сміслової сфери особистості в процесі професійного становлення майбутніх психологів: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Інститут психології імені Г. С. Костюка. НАПН України, Київ, 2006. 22 с.
6. Герасимова Н. С. Внутрішньо особистісні конфлікти в процесі соціальної адаптації студентів до умов вищих навчальних закладів: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07/ Інститут психології імені Г. С. Костюка. НАПН України, Київ, 2004. 22 с.
7. Голован В. П. Аксіопсихологічний потенціал гуманізації професійної підготовки педагогів: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07/ Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2006. 18 с.
8. Декларация принципов толерантности: утверждена резолюцией 5.61 Генеральной конференции ЮНЕСКО от 16 ноября 1995 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503 (дата звернення 3.01.2022).
9. Долинська Л.В., Максимчук Н.П. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя: навч. посіб.. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2008. 124 с.
10. Євтух В. Б. Концептуальні конструкти етносоціальних реалій: досвід трьохлітніх досліджень. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. 86 с.
11. Заредінова Е.Р. Формування соціокультурних цінностей студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти: теорія і методика: монографія. Київ: Видавничий Дім „Слово”, 2020. 372 с.
12. Іванців Н. І. Динаміка ціннісних орієнтацій студентської молоді протягом професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07/ Інститут психології імені Г. С. Костюка. НАПН України, Київ, 2001. 19 с.
13. Карпенко З. С. Психологічні основи аксіогенезу особистості: автореф. дис. ... д-ра психол. наук: НПУ імені М. П. Драгоманова. Київ, 1999. 37 с.
14. Лукашевич М. П. Соціалізація. Виховні механізми і технології: навчально-методичний посібник. Київ: ІЗМН, 1998. 112 с.
15. Моцар М.М. Формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. ПрАТ ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», Київ, 2018. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2018.
16. Научитель Е. Д. Ценностные ориентиры студентов: психологические факторы формирования, развития, трансформации: дисс. ... канд. психол. наук: 19.00.07/ Харьковский гуманитарный институт «Народная украинская академия». Харьков,

1999. 247 с.

17. Парадигмальні зміни основ загальної психології у синергетичному контексті: монографія / [Чепа М.-Л. А., Маценко В.Ф., Маценко Ж.М., Бугайова Н.М. та ін.]; за редакцією Чепа М.-Л.А. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 220 с.
18. Радчук Г. Аксиопсихологія вищої школи: монографія. Тернопіль: ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2014. 380 с.
19. Тишук І. С. Формування професійної готовності майбутніх викладачів історії до виховання міжетнічної толерантності студентів в процесі навчання в магістратурі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Центральноукраїнський державний педагогічний унів-т ім.В.Винниченка. Кропивницький, 2019. 248 с.
20. Целякова О.М. Духовність і ціннісні орієнтації студентської молоді України в трансформаційному суспільстві. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2009. Вип.38. С.222–233.
21. Schwartz S., Bilsky W. Toward a theory of the universal content and structure of values: extensions and cross-cultural replications. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1990. Vol. 58. P. 878–891.

References

1. Antonova, N.O. (2003). *Tsinnisni oriantatsii u systemi osobystisnykh yakoste studentiv vyshchoho pedahohichnoho navchalnoho zakladu* [Value orientations in the system of personal qualities of students of higher pedagogical educational institution] [Extended abstract of candidate dissertation]. Kostyuk Institute of Psychology of NAPS of Ukraine. [in Ukrainian].
2. Atroschenko, T.O. (2019). *Formuvannia mizhethnichnoi tolerantnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly: teoriia i metodyka* [Formation of interethnic tolerance of future primary school teachers: theory and methodology]. Mukachevo State University. [in Ukrainian].
3. Bekh I. D. *Psikhologicheskiye osnovy nrvstvennogo razvitiya lichnosti* [Psychological bases of moral development of the person] [Unpublished doctoral dissertation]. Kyiv State Pedagogical Institute. [in Ukrainian].
4. Breusenko, O.A. (2000). *Dynamika tsinnisno-smyslovoi sfery osobystosti u umovakh ekstsystentsialnoi kryzy* [Dynamics of the value-semantic sphere of personality in the conditions of existential crisis] [Extended abstract of candidate dissertation]. Taras Shevchenko National University of Kyiv. [in Ukrainian].
5. Viliuzhanina, T.A. (2006). *Dynamika tsinnisno-smyslovoi sfery osobystosti v protsesi profesiinoho stanovlennia maibutnikh psykholohiv* [Dynamics of the value-semantic sphere of personality in the process of professional development of future psychologists] [Extended abstract of candidate dissertation]. Kostyuk Institute of Psychology of NAPS of Ukraine. [in Ukrainian].
6. Herasimova, N.Ye. (2004). *Vnutrishno osobystisni konflikty v protsesi sotsialnoi adaptatsii studentiv do umov vyshchykh navchalnykh zakladiv* [Internal personal conflicts in the process of social adaptation of students to the conditions of higher education] [Extended abstract of candidate dissertation]. Kostyuk Institute of Psychology of NAPS of Ukraine. [in Ukrainian].
7. Holovan, V.P. (2006). *Aksiopsykholohichni potentsial humanizatsii profesiinoy pidhotovky pedahohiv* [Axiopsychological potential of humanization of professional training of teachers] [Extended abstract of candidate dissertation]. Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. [in Ukrainian].
8. Deklaratsiia pryntsyviv tolerantnosti: utverzhdena rezoliutsiei 5.61 Heneralnoi konferentsyy YuNESKO [Declaration of Principles on Tolerance: Approved by Resolution 5.61 of the General Conference of UNESCO] [Electronic resource] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503. [in Ukrainian].
9. Dolynska, L.V., & Maksimchuk, N.P. (2008). *Psykholohiia tsinnisnykh oriientatsii maibutnoho vchytelia* [Psychology of value orientations of the future teacher]. FOP Sysyn OV. [in Ukrainian].
10. Ievtukh, V.B. (2010). *Kontseptualni konstrukty etnosotsialnykh realii: dosvid trokhlitnykh doslidzhen* [Conceptual constructs of ethnosocial realities: the experience of 3-year research]. Drahomanov National Pedagogical University. [in Ukrainian].
11. Zaredinova, E.R. (2020). *Formuvannia sotsiokulturnykh tsinnoste studentiv v osvithomu seredovyshchi zakladu vyshchoi osvity: teoriia i metodyka* [Formation of socio-cultural values of students in the educational environment of higher education: theory and methodology]. Slovo. [in Ukrainian].
12. Ivantsiv, N.I. (2001). *Dynamika tsinnisnykh oriientatsii studentskoi molodi protiahom profesiinoy pidhotovky* [Dynamics of value orientations of student's youth during professional training] [Extended abstract of candidate dissertation]. Kostyuk Institute of Psychology of NAPS of Ukraine. [in Ukrainian].
13. Karpenko, Z.S. (1999). *Psykholohichni osnovy aksiogenezu osobystosti* [Psychological foundations of axiogenesis of personality] [Extended abstract of doctoral dissertation]. Drahomanov National Pedagogical University. [in Ukrainian].
14. Lukashevych, M.P. (1998). *Sotsializatsiia. Vykhovni mekhanizmy i tekhnolohii* [Socialization. Educational mechanisms and technologies]. IZMN. [in Ukrainian].
15. Motsar, M.M. (2018). *Formuvannia polikulturnoi kompetentnosti maibutnikh perekladachiv z vykorystanniam tekhnolohii dystantsiinoho navchannia* [Formation of multicultural competence of future translators using distance learning technologies] [Unpublished candidate dissertation]. Drahomanov National Pedagogical University. [in Ukrainian].
16. Nauchitel, Ye.D. *Tsenosnyye oriientiry studentov: psikhologicheskiye faktory formirovaniya, razvitiya, transformatsii* [Values of students: psychological factors of formation, development, transformation] [Unpublished candidate dissertation]. Kharkiv Humanitarian Institute People Ukrainian Academy. [in Ukrainian].
17. Chepa, M.-L.A., Matsenko, V.F., Matsenko, Zh.M., Buhaiova, N.M. & et al. (Eds). (2013). *Paradyhmalni zminy osnov zahalnoi psykholohii u synerhetychnomu konteksti* [Paradigmatic changes in the foundations of general psychology in a synergetic context. Imex-LTD. [in Ukrainian].
18. Radchuk, H. (2014). *Aksiopsykholohiia vyshchoi shkoly* [Axiopsychology of high school]. Ternopil National Pedagogical university. [in Ukrainian].
19. Tyshyk, I.S. (2019). *Formuvannia profesiinoy hotovnosti maibutnikh vykladachiv istorii do vykhovannia mizhethnichnoi tolerantnosti studentiv v protsesi navchannia v mahistraturi* [Formation of professional readiness of future teachers of history to education of interethnic tolerance of students in the course of training in a magistracy] [Unpublished candidate dissertation]. Central Ukrainian State Pedagogical University. [in Ukrainian].
20. Tseliakova, O.M. (2009). *Dukhovnist i tsinnisni oriientatsii studentskoi molodi Ukrainy v transformatsiinomu suspilstvi* [Spirituality and value orientations of student youth of Ukraine in a transformational society]. *Humanities Bulletin of Zaporizhzhie State Engineering Academy*, 38, 222–233. [in Ukrainian].
21. Schwartz, S., & Bilsky, W. (1990). Toward a theory of the universal content and structure of values: extensions and cross-cultural replications. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 878–891.

Стаття надійшла до редакції 29.01.2022 р.
Стаття прийнята до друку 08.02.2022 р.

Pryshliak Oksana

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Foreign Languages Department

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

Drapak Halyna

Candidate of Philological Sciences, Lecturer
Foreign Languages Department

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

FORMATION OF VALUE ORIENTATIONS OF FUTURE SPECIALISTS OF SOCIONOMIC PROFESSIONS IN THE CONTEXT OF INTERCULTURAL EDUCATION

Abstract. In the XXI century it is becoming increasingly important to understand the essence of multiculturalism and intercultural component of education. The report of the UNESCO International Commission on Educational Development states that in modern conditions the purpose of education is being reconsidered in the context of global challenges (globalization and migration processes). This requires increasing attention to the process of formation of value orientations of the specialists of socionomic professions in the process of professional training in higher education institutions of Ukraine. The purpose of the study is to carry out a theoretical analysis of the formation of value orientations of the future professionals of socionomic professions in the process of intercultural education. Research methods include systematization and analysis of scientific and pedagogical literature, comparison, classification, generalization. The theoretical analysis of the formation of value orientations of future specialists in socionomic professions is considered in the context of the implementation of intercultural education in higher education institutions of Ukraine. The authors concluded that the process of formation of intercultural competence is a psychological mechanism for transforming the value-semantic sphere of personality into something new, namely the emergence of new value orientations, beliefs and attitudes that reflect the values of intercultural society. In the process of intercultural education the axiogenesis, culturogenesis and sociogenesis are activated and accelerated, which directly affects changes in the value-semantic sphere of students' personality, their value orientations, beliefs and attitudes. Our axiological approach in substantiating the socio-psychological foundations of the process of forming intercultural competence of future specialists of socionomic professions is also based in axiopsychology of higher education, as a direction in socio-psychological research, which allows to shift the vector of intercultural education from external aspects of learning internal factors of activation of the value-semantic sphere, self-organization of educational and cognitive activity of students.

Key words: value orientations of personality, intercultural education, intercultural competence, specialists of socionomic professions.